

การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ
ACADEMIC ADMINISTRATION IN THE 21ST CENTURY ACCORDING TO
THE FOUR BASES OF SUCCESS (IDDHIPADA) OF PHRA PARIYATTI
DHAMMA SCHOOLS, GENERAL EDUCATION DIVISION,
AMNAT CHAROEN PROVINCE

พระปลัดนนทวัตร ฐานวิโร (หมื่นชัย)¹, พระมหาศรีรัตน์ สิริรัตน² และพระมหาประยูร ดิกขปญโญ³
Phra Palat Nontawat Thanaviro (Muenchai)¹, Phramaha Srirat Siriratano²
and Phramaha Prayoon Tikkhapanyo³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี¹⁻³
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus¹⁻³
E-mail: thatpong.tho@mcu.ac.th¹

ได้รับบทความ: 14 เมษายน 2569; แก้ไขบทความ: 25 มิถุนายน 2569; ตอรับตีพิมพ์: 25 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 2) ศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 และ 3) เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารและครูจำนวน 32 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความ และประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน สถิติที่ใช้ในการประเมินแนวทาง คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยี ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษา ตามลำดับ

2) วิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่า มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดย “ฉันทะ” ปรากฏในการสร้างแรงจูงใจภายในและความรักในวิชาชีพแก่บุคลากร “วิริยะ” ปรากฏในการผลักดันนวัตกรรมและพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง “จิตตะ” แสดงออก

ผ่านการติดตามนิเทศแบบกัลยาณมิตรที่สร้างความร่วมมือภายในองค์กร และ “วิมังสา” ปรากฏในกระบวนการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาเป็นฐานในการตัดสินใจปรับปรุงงาน

3) แนวทางการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ ประกอบด้วย 3 แนวทาง ได้แก่ 1. การบริหารเชิงบูรณาการ ฉันทะ-วิริยะ เพื่อยกระดับการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยสร้างแรงจูงใจภายในและส่งเสริมความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียน 2. การสร้างระบบนิเทศกัลยาณมิตรด้วยหลักจิตตะ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและการสนับสนุนในการปฏิบัติงาน และ 3. การขับเคลื่อนนวัตกรรมและเทคโนโลยีด้วยหลักวิมังสา โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ประกอบการตัดสินใจในการบริหารจัดการสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ทั้ง 3 แนวทางสามารถบูรณาการหลักธรรมกับการบริหารเชิงระบบเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, อิทธิบาท 4, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The research entitled “Academic Administration in the 21st Century According to the Four Bases of Success (*Iddhipada* 4) of Administrators in Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division, Amnat Charoen Province” aimed to: 1) study the conditions of academic administration in the 21st century, 2) study the methods of academic administration according to the Four Bases of Success (*Iddhipada* 4), and 3) propose guidelines for academic administration according to the Four Bases of Success (*Iddhipada* 4). This research employed a mixed-methods research design. The quantitative sample consisted of 32 administrators and teachers. The research instrument was a five-level rating scale questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.96. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation. For the qualitative research, in-depth interviews were conducted with 5 key informants. The data were analyzed by interpretive content analysis. In addition, the proposed guidelines were evaluated by 5 experts, and the statistics used for the evaluation were the mean and standard deviation.

The research findings were as follows.

1) The overall condition of academic administration in the 21st century was at a high level. When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest mean was learning process development, followed by media and technology utilization, measurement and evaluation, curriculum development, and educational supervision, respectively.

2) Regarding the methods of academic administration according to the Four Bases of Success (*Iddhipada*), it was found that the Dhamma principles were concretely applied including: “Chanda” (aspiration) appeared in creating internal motivation and love for the profession among personnel; “Viriya” (effort) appeared in driving innovation and continuous teacher development; “Citta” (focused mind) was expressed through collegial supervision that fostered cooperation within the organization; and “Vimamsa” (investigation) appeared in the process of using empirical data and learning achievement as the basis for decision-making and work improvement.

3) The guidelines for academic administration in the 21st century, according to the Four Bases of Success (*Iddhipada* 4) of Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division, Amnat Charoen Province, consisted of three approaches: 1. Integrated administration based on *Chanda-Viriya* to enhance Active Learning by creating internal motivation and encouraging commitment to learner development; 2. The establishment of a collegial supervision system based on Citta to promote cooperation and support in work performance; and 3. The advancement of innovation and technology based on *Vimamsa* through the use of empirical data for decision-making in educational media and technology management. These three approaches integrated moral principles with systematic administration to promote effective and sustainable academic administration.

Keywords: Academic Administration, Four Bases of Success (*Iddhipada*), 21st Century

บทนำ

ในบริบทของศตวรรษที่ 21 โลกได้เข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจฐานความรู้ และกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ วิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และระบบการศึกษาอย่างกว้างขวาง แนวคิดโลกแบบ VUCA ซึ่ง ประกอบด้วย ความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) ได้สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วย การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและคาดการณ์ได้ยาก (วิจารณ์ พานิช, 2555: 16–18) ส่งผลให้ สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารและการจัดการเรียนรู้ให้สามารถตอบสนองต่อ บริบทดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้ แผนการ ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยให้มุ่งเน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ สามารถดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่ได้อย่างมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 79–81) ดังนั้น การบริหารงานวิชาการซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา จึงมีบทบาทโดยตรงต่อการ

พัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน (จันทรานี สงวนนาม, 2553: 143)

แม้ว่าการศึกษาในยุคปัจจุบันจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของผู้เรียนเพื่อรองรับโลกอนาคตมากขึ้น แต่ขณะเดียวกัน สังคมไทยกลับเผชิญปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ทั้งปัญหาความเห็นแก่ตัว การขาดวินัย และการใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่เหมาะสม จึงเกิดความจำเป็นในการบูรณาการหลักคุณธรรมเข้ากับการจัดการศึกษา เพื่อสร้างความสมดุลระหว่าง “ความรู้” และ “ความดี” อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน (พระธรรมวชิรบัณฑิต, 2565: 24–26) ในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร เพื่อผลิตศาสนทายาทให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม การบริหารงานวิชาการจึงต้องดำเนินควบคู่ทั้งการพัฒนาด้านวิชาการและการปลูกฝังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560: 12–14) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ยังได้กำหนดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีมาตรฐานเทียบเท่าการศึกษาทั่วไป ทั้งด้านการบริหารจัดการ หลักสูตร และคุณภาพผู้เรียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2562: 1–5) จึงทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและนโยบายการศึกษาสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่ายังคงประสบปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ เช่น การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอน และการบริหารงานวิชาการที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอำนาจเจริญ, 2567: 8–10) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยเฉพาะการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ ทั้งนี้ นักวิชาการด้านการบริหารการศึกษาได้เสนอว่า การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียนและประสิทธิภาพของสถานศึกษา (จันทรานี สงวนนาม, 2553: 143–145) ขณะที่แนวคิดการบริหารการศึกษายุคใหม่ได้เน้นการใช้เทคโนโลยี การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐาน (Data-Driven Decision Making) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา (Fullan, 2007: 44–47) อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวยังคงมุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพเชิงระบบเป็นหลัก จนอาจละเลยมิติด้านคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น หลัก “อิทธิบาท 4” ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา อันเป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (พระธรรมโกศาจารย์, 2553: 32–35) จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรักในงาน มีความเพียร เอาใจใส่ และมีการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

จากสภาพปัญหาและช่องว่างทางองค์ความรู้ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการที่สามารถบูรณาการ

หลักการบริหารสมัยใหม่เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา งานวิจัยนี้มีคุณค่าในเชิงวิชาการ เนื่องจากช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านพุทธบริหารการศึกษา และช่วยพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 ในการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังมีคุณค่าในเชิงปฏิบัติ โดยสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21 และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่คุณธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ
2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยบท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยบท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยบท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ดังนี้

(1) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวิชาการ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา จันทรานี สงวนนาม (2553: 143) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา เพราะเป็นงานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ส่วนภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตรณะบุตร (2542: 15-18) อธิบายว่า การบริหารงานวิชาการครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษา ตลอดจนการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสมศักดิ์ คงเที่ยง (2542: 26) ที่กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยยกระดับมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการไว้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการเรียนการสอน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 4) การนิเทศการศึกษา และ 5) การใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารงานวิชาการในบริบทการศึกษายุคใหม่

(2) แนวคิดการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคดิจิทัลส่งผลให้การบริหารการศึกษาต้องปรับตัวให้ทันต่อบริบทแห่งศตวรรษที่ 21 โดยวิจารณ์ พานิช (2555: 16-21) กล่าวว่า การศึกษาในศตวรรษที่ 21

ต้องมุ่งพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการเรียนรู้ตลอดชีวิต มากกว่า การเน้นท่องจำความรู้เพียงอย่างเดียว ขณะที่ Fullan (2007: 44-52) เสนอว่า การบริหารการศึกษา ยุคใหม่ควรเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ การพัฒนานวัตกรรม การทำงานร่วมกันของครู และการใช้ ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจ เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2560: 79-81) ยังได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นใน ศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรม และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม โดยเน้น การจัดการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นสำคัญและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

(3) แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 หลักอิทธิบาท 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 233) หลักอิทธิบาท 4 (ที.ปา. (ไทย) 11/231/233) เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ที่ว่าด้วย “ทางแห่งความสำเร็จ” ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือ ความพอใจ และรักในสิ่งที่ทำ 2) วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม 3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่จดจ่อ และ 4) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองเหตุผล ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในการดำเนิน ชีวิตและการบริหารจัดการองค์กร

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549: 87-92) ได้อธิบายว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยพัฒนาคนและงานควบคู่กัน โดยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดแรงจูงใจในการทำงาน มีความรับผิดชอบ มีความเพียร และสามารถพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเหมาะสมต่อการนำมา ประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยเฉพาะในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ผู้บริหารต้อง เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน

(4) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนรู้ทั้งด้าน วิชาการทั่วไปและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาสามเณรให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2560: 12-15) ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติ ธรรมให้มีคุณภาพเทียบเท่าการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการดำรงตนตามหลักพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562: 1-10) ยังสนับสนุนให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีมาตรฐาน และ สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัล ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึง จำเป็นต้องมีทั้งความรู้ด้านการบริหารสมัยใหม่และความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อ ใช้ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการอย่างเหมาะสม

พิมพ์ใจ พุฒจิตฺตฺรัส (2562: 95-101) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัด สำนักงานศึกษาธิการภาค 1 พบว่า การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ของครู การพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ส่วนพระครู วินัยธรรววุฒิ เดชธมฺโม (2565: 112-118) ศึกษาแบบการบริหารจัดการตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7 พบว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

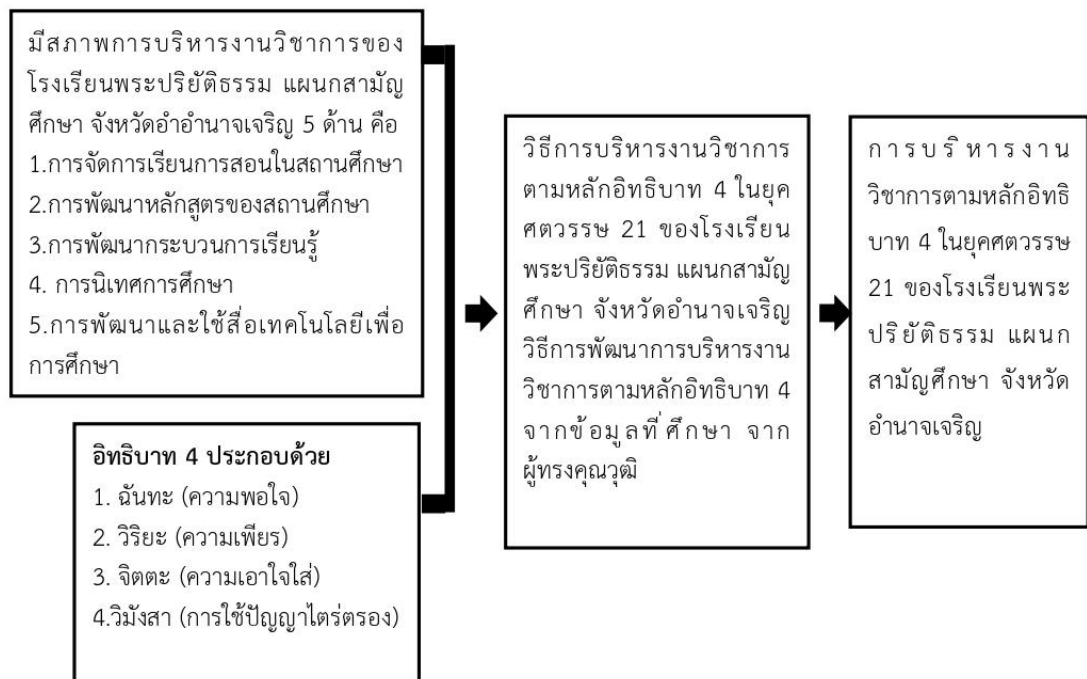

มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสามารถช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพการดำเนินงานและสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ แนวคิดของ Deci และ Ryan (1985: 32-35) เรื่องแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ยังชี้ให้เห็นว่า บุคลากรที่มีความพึงพอใจและเห็นคุณค่าในงานที่ปฏิบัติ จะสามารถพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “ฉันทะ” ในอิทธิบาท 4 ที่มุ่งสร้างความรักและความพอใจในการทำงาน

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการและการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารอยู่บ้าง แต่ยังขาดการศึกษาที่บูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดอำนาจเจริญ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประเด็นดังกล่าว เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธบริหารการศึกษา และนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย, ผู้วิจัย, 2569.

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษ 21ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญเป็นการวิจัย แบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative)

การวิจัยเชิงปริมาณ

1.ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ ปีการศึกษา 2568 จำนวนทั้งสิ้น 37 รูป/คน

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด (Census Survey) จึงมีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 37 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของประชากรทั้งหมด

2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5-Point Likert Scale) จำนวน 25 ข้อ ครอบคลุมการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน

3.การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษา และความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index: IOC) โดยข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80–1.00 และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไปไว้ใช้ในการวิจัย

2. การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่เป้าหมาย จำนวน 30 คน เพื่อหาค่า Cronbach's Alpha ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม และได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .915 จากนั้นนำแบบสอบถามเกี่ยวกับ การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ ที่ปรับปรุงเสนอต่อกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4.การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับ ประเด็น 5 ด้าน ได้แก่ 1.การจัดการเรียนการสอน 2.การพัฒนาหลักสูตร 3.การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 4.การนิเทศการศึกษา 5.การใช้สื่อและเทคโนโลยี

2. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

3. นำข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยต่อไป

5.การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ดังนี้ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean: μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: σ) เพื่ออธิบายสภาพการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 รูป/คน คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการ 2) มีประสบการณ์ด้านการบริหารงานวิชาการไม่น้อยกว่า 5 ปี และ 3) ยินยอมและสมัครใจให้ข้อมูลในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญชุดเดียวกันนี้ ใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งพัฒนาจากผลการวิจัยเชิงปริมาณในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ร่วมกับกรอบแนวคิดหลักอิทธิบาท 4 เพื่อใช้ศึกษาวิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอธิบายประสบการณ์มุมมอง และวิธีการปฏิบัติงานได้อย่างอิสระ ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 และการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นแนวทางการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งขออนุญาตฉบับที่กและบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ จากนั้นจำแนกข้อมูลตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความ (Interpretative Content Analysis) โดยมุ่งวิเคราะห์วิธีการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และสังเคราะห์เป็นแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างขั้นตอนการวิจัย ผลการวิจัย และการอภิปรายผลอย่างสอดคล้องกัน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาศภาพการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 รายด้าน (n = 37)

ด้านการบริหารงานวิชาการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. การจัดการเรียนการสอน	4.28	0.52	มาก	3
2. การพัฒนาหลักสูตร	4.22	0.48	มาก	4
3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.35	0.46	มาก	1
4. การนิเทศการศึกษา	4.18	0.55	มาก	5
5. การใช้สื่อและเทคโนโลยี	4.31	0.49	มาก	2
เฉลี่ยรวม	4.27	0.50	มาก	-

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.27$, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.35$, S.D. = 0.46) รองลงมาคือ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยี ($\bar{x} = 4.31$, S.D. = 0.49) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{x} = 4.28$, S.D. = 0.52) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ($\bar{x} = 4.22$, S.D. = 0.48) และด้านนิเทศการศึกษา ($\bar{x} = 4.18$, S.D. = 0.55) ตามลำดับ ทั้งนี้ ทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

2. ผลการศีกษาวิธีการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศีกษา จังหวดอำนาจเจริญ

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้บริหารและผู้มีประสบการณ์ด้านการบริหารงานวิชาการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความ (Interpretative Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามกรอบแนวคิดการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน ภายใต้หลักอิธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการตามหลักอิธิบาท 4 มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระดับนโยบาย การปฏิบัติ และระบบงาน โดย “ฉันทะ” ปรากฏในลักษณะของการสร้างแรงจูงใจและความรักในวิชาชีพแก่บุคลากร “วิริยะ” ปรากฏในการส่งเสริมความเพียรพยายาม การพัฒนาครู และการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการศีกษาอย่างต่อเนื่อง “จิตตะ” ปรากฏผ่านการเอาใจใส่ในการติดตาม นิเทศ และสร้างความร่วมมือในการปฏิบัติงาน และ “วิมังสา” ปรากฏในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินผล และการใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจเพื่อพัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทการศีกษาในยุคศตวรรษที่ 21

3. ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศีกษา จังหวดอำนาจเจริญ

ตารางที่ 2 สรุปผลการประเมินแนวทางรายด้าน (n = 5)

ด้านการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. ความเหมาะสมของแนวทาง	4.70	0.55	มากที่สุด	2
2. ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	4.58	0.53	มากที่สุด	3
3. ประโยชน์ในการนำไปใช้	4.75	0.50	มากที่สุด	1
เฉลี่ยรวม	4.68	0.53	มากที่สุด	-

จากตารางที่ 2 พบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศีกษา จังหวดอำนาจเจริญ โดยภาพรวมได้รับการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.68$, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านประโยชน์ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ ด้านความเหมาะสมของแนวทาง ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.55) และด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.53) ตามลำดับ ทั้งนี้ ทุกด้านได้รับการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ” มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการใช้สื่อเทคโนโลยี ขณะที่ด้านการนิเทศการศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษาได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลและนโยบายการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้ครูมีการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งผู้บริหารยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะของครูในการใช้สื่อดิจิทัลและนวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ระบบการนิเทศภายในยังขาดความเข้มแข็ง ความต่อเนื่อง และกลไกการติดตามผลอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ผลการดำเนินงานในด้านดังกล่าวอยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่น ทั้งนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องอาศัยทั้งนวัตกรรม เทคโนโลยี และระบบการพัฒนาครูที่มีประสิทธิภาพควบคู่กันไป

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของจันทราณี สงวนนาม (2553: 143–145) ที่กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และสอดคล้องกับแนวคิดของวิจารณ์ พานิช (2555: 16–18) ที่เน้นว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ รวมทั้งยังสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 79–81) ที่กำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมดิจิทัล โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan (2007: 44–47) ที่เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรในองค์กร พัฒนานวัตกรรม และการปรับตัวอย่างต่อเนื่องต่อบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง

2. การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการ

พบว่า ผู้บริหารมีการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม โดยประกอบด้วย ฉันทะในการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน วิริยะในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง จิตตะในการเอาใจใส่ ติดตาม และกำกับงานอย่างใกล้ชิด และวิมังสาในการวิเคราะห์ ปรับปรุง และพัฒนางานอย่างมีเหตุผล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่มุ่งส่งเสริมความสำเร็จในการปฏิบัติงาน โดยพัฒนาทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร

ส่งผลให้ผู้บริหารและครูเกิดความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่น และความร่วมมือในการพัฒนางานวิชาการอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรและคุณภาพผู้เรียน โดยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า “ความสำเร็จในการบริหาร = ฉันทะ + วิริยะ + จิตตะ + วิมมังสา” กล่าวคือ หากผู้บริหารและบุคลากรมีความรักในงาน มีความเพียร เอาใจใส่ และมีการพิจารณาปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งกล่าวถึงธรรมแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมมังสา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 233) และสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2553: 32–35) ที่อธิบายว่า การบริหารเชิงพุทธเป็นการใช้หลักธรรมในการพัฒนาคนและพัฒนางานควบคู่กัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความสมดุลในการบริหารองค์กร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ของ Deci และ Ryan (1985: 32–35) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความพึงพอใจ ความรักในงาน และแรงจูงใจภายใน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน รวมทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยธรวรวุฒิ เตชธมโม (2565: 112–118) ที่พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารสถานศึกษา สามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารและพัฒนาบุคลากรได้อย่างยั่งยืน

3. แนวทางการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4

พบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 3 แนวทางสำคัญ ได้แก่ 1) การบริหารเชิงบูรณาการฉันทะ-วิริยะ เพื่อสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการพัฒนาการเรียนรู้ 2) การนิเทศแบบกัลยาณมิตรตามหลักจิตตะ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือ ความเข้าใจ และบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และ 3) การบริหารโดยใช้ข้อมูลตามหลักวิมมังสา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจและพัฒนางานอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารในยุคศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องบูรณาการทั้งศาสตร์การบริหารสมัยใหม่ เทคโนโลยีดิจิทัล และหลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน เพื่อให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพ ความต่อเนื่อง และความยั่งยืน

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan (2007: 44–47) ที่เน้นการพัฒนาการศึกษาเชิงระบบ การสร้างความร่วมมือในองค์กร และการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ที่มุ่งส่งเสริมการทำงานร่วมกันของครูและผู้บริหารในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน (Data-Driven Decision Making) ที่ช่วยให้การวางแผน การตัดสินใจ และการพัฒนางานมีความเป็นระบบ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ดังนั้น แนวทางที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

แผนภาพที่ 1 โมเดลการบริหารงานวิชาการเชิงอิทธิบาท 4 ในยุคศตวรรษที่ 21

แหล่งที่มา: พระปลัดนนทวัตร ฐานวีโร (หมื่นชัย), 2568

จากภาพโมเดลนี้จัดทำขึ้นเป็นรูปแบบเชิงระบบ (System Model) โดยแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 4 ส่วนหลักตามวงจรพัฒนาต่อเนื่อง

1. ปัจจัยนำเข้า ผู้วิจัยกำหนดให้ หลักอิทธิบาท ๔ เป็นกลไกขับเคลื่อนหลัก (Inner Drive) ในการบริหารจัดการ โดยอาศัยความรักในวิชาชีพ (Inspiration) ความเพียรพยายามเชิงรุก (Industry) ความจดจ่อใส่ใจในคุณภาพ (Intentness) และการใช้ปัญญาไตร่ตรองเพื่อแก้ปัญหา (Investigation) ร่วมกับบริบทเชิงนโยบายของโรงเรียนพระปริยัติธรรมและสภาพแวดล้อมเฉพาะของจังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อเป็นฐานรากในการยกระดับมาตรฐานวิชาการ

2. กระบวนการ (Process 5Ps) คือ ขอบข่ายงานวิชาการ 5 ด้านหลักในศตวรรษที่ 21 การขับเคลื่อนงานวิชาการ 5 ด้านหลักที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจนมีค่าความเชื่อมั่นสูงถึง 0.915 ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอน (Pedagogy) การพัฒนาหลักสูตร (Program), การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (Practice) การนิเทศการศึกษาเชิงกลยาณมิตร (Professional Supervision) และการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล (Platform & Technology) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการสถานศึกษาสมัยในศตวรรษที่ 21

3. ผลลัพธ์ (Output 4Es) คือเป้าหมายความสำเร็จของการบริหารผู้วิจัยมุ่งเน้นความสำเร็จที่วัดผลได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ คุณภาพการจัดการเรียนการสอน (Educational Quality) ประสิทธิภาพของระบบบริหาร (Efficiency) การบ่มเพาะทักษะศตวรรษที่

21 และคุณธรรมให้กับสามเณร (Essential Skills) และการสร้างความเข้มแข็งให้แก่บุคลากร (Empowerment) เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่จับต้องได้ทั้งในทางโลกและทางธรรม

4. การสะท้อนผลและพัฒนา (Feedback & Development: 4Rs) คือวงจรพัฒนาต่อเนื่องที่วนกลับมายัง Input และ Process เน้นวงจรคุณภาพสม่ำเสมอ ผ่านการประเมินผล (Review) การวิเคราะห์ข้อมูลสัมฤทธิ์ผล (Result Analysis) การปรับปรุงเชิงระบบ (Reform) และการยกระดับคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Relentless Improvement) เพื่อให้การบริหารงานวิชาการมีความยั่งยืนและทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า โดยภาพรวมการบริหารอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีการดำเนินงานด้านวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการใช้สื่อเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม ยังมีบางด้านที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านการนิเทศการศึกษา ซึ่งมีระดับต่ำกว่าด้านอื่น แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบนิเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการบริหารงานวิชาการควรให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากร การส่งเสริมความเพียรในการพัฒนาการเรียนการสอน การเอาใจใส่และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการ

เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การบูรณาการฉันทะและวิริยะเพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้เชิงรุก การสร้างระบบนิเทศแบบกัลยาณมิตรตามหลักจิตตะ และการใช้วิมังสาในการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยอาศัยข้อมูลเป็นฐาน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารและยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

สำหรับข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ สถานศึกษาควรพัฒนาระบบนิเทศการศึกษาให้มีความต่อเนื่อง ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพครูและผู้บริหารให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการในบริบทที่หลากหลาย หรือศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อขยายองค์ความรู้และพัฒนากิจการการศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการในยุคศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องบูรณาการทั้งหลักการบริหารสมัยใหม่และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น หน่วยงานที่กำกับดูแล เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 อย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารและครู พร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ควรมีกฎเกณฑการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนปรับเปลี่ยนบทบาทจาก ผู้บรรยาย เป็น โค้ช โดยใช้ฉันท์ สร้างแรงบันดาลใจให้สามเณรเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และใช้วิธีะ ในการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบที่สามเณรสามารถนำพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในทักษะชีวิตได้จริง

2. ผู้บริหารต้องมีความยืดหยุ่นไปปรับใช้ โดยจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อใช้ วิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) ในการสอดแทรกรายวิชาเพิ่มเติมที่ทันสมัย เช่น ภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่ หรือทักษะดิจิทัล เข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการนิเทศเชิงกัลยาณมิตรไปใช้ โดยเน้นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ที่ผู้บริหารใช้ จิตตะ (ความใส่ใจ) ในการรับฟังปัญหาและเสริมพลังครู มากกว่าการตรวจสอบตามระเบียบ

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

3.1 การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเชิงพุทธตามหลักอริยสัจ 4 ที่สามารถนำไปใช้ได้สถานศึกษาหลากหลายบริบท

3.2 การศึกษาผลลัพธ์ของการนำหลักอริยสัจ 4 ไปใช้ต่อคุณภาพผู้เรียน ทั้งด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม

3.3 การเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการระหว่างสถานศึกษาพระปริยัติธรรมกับสถานศึกษาทั่วไป เพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมในระดับนโยบาย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- จันทรานี สงวนนาม. (2553). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- พระครูวินัยธรรวรุฒิ เตชธมโม. (2565). รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักสัปติธรรม 7 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7. *วารสารพุทธบริหารการศึกษา*, 5(2), 112–118.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมวัชรบัณฑิต. (2565). *พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมไทยในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิมพ์ใจ พงษ์จตุรัส. (2562). *การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยออลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ โตณะบุตร. (2542). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562, 16 เมษายน). *พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562*. ราชกิจจานุเบกษา, 136(50 ก), 1–24.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2560). *แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานศาสนศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ. (2567). *รายงานสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ*. อำนาจเจริญ: สำนักงานศาสนศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behaviour*. New York: Plenum Press.
- Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change*. New York: Teachers College Press.

